

Complexnummer: 523202

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 21
F 033 421 77 99
E info@cultureelerfgoed.nl

Complexnaam

Rijszaadeest

Aantal complexonderdelen

3

Monumentnummers van complexonderdelen

523203, 523204, 523205

Woonplaats

Stroe

Gemeente

Barneveld

Provincie

Gelderland

Locatie van het hoofdobject

BY Wolweg 79, Stroe

Complexomschrijving

Inleiding

RIJKSZAADDEEST gebouwd in 1913 in het dorp Stroe in het oosten van de gemeente Barneveld. Aan het einde van de negentiende eeuw werd Staatsbosbeheer opgericht om op nationaal niveau een herbebossingsprogramma te leiden, met als doel de groeiende zandverstuivingen tegen te gaan en in de toenemende behoefte aan productiehout te kunnen voorzien. De grove den werd bij deze bosaanleg de belangrijkste boomsoort. In speciale eestinrichtingen werd door middel van kunstmatige verwarming uit meestal geïmporteerde kegels zaad gewonnen en geconserveerd. Om voortaan van buitenlands boomzaad onafhankelijk te zijn en toch snel over kwalitatief goed zaad te kunnen beschikken richtte Staatsbosbeheer een Rijkszaadeest op in Stroe.

De gebouwen en de inrichting ervan werden ontworpen door de houtvester ENBERTUS HESSELINK die zich baseerde op Duitse voorbeelden. Het is een eest van het hordentype. Bij dit systeem worden de kegels eerst op roosters (de horden) in een oven geplaatst om ze te openen. Vervolgens gaan zij door een ronddraaiende trommel waar ze hun zaden verliezen en in een volgende stadium worden de zaden in een ontvleugelmachine gedorst. Het bijzondere van de eest in Stroe is dat de oven werd verwarmd door middel van een netwerk van buizen waar heet water doorheenliep; een veilig systeem dat voor een meer gelijkmatige verwarming zorgde dan het vaak gebruikte open vuur of stoom. Dit centrale verwarmingssysteem trok internationale belangstelling.

Er hebben in Nederland voor zover bekend nog vijf andere zaadeesten bestaan waar men naaldbomenkegels verwerkte. De eest in Stroe bevindt zich echter als enige in nog vrijwel onaangetaste staat, zowel wat hoofdvorm als

wat eest-installatie betreft. In de jaren vijftig werd de Rijkszaadeest gemoderniseerd, waarbij het eestproces zelf echter ongewijzigd bleef. Zo werd een elektrische ontvleugelmachine geplaatst die de handgedreven machine verving en de draaitrommel die tot dan toe middels een fiets zonder wielen werd aangedreven, werd aan een electromotor gekoppeld. De trap tegen de voorgevel werd verwijderd omdat de kegels voortaan via een takelinstallatie naar de zolder werden gehesen. De Rijkszaadeest is sinds eind jaren tachtig niet meer in gebruik.

Complexomschrijving

De Rijkszaadeest is gesitueerd aan de rand van het bos van het Stroeër Zand, aan de westkant van de oude weg naar Garderen, de huidige Wolweg die vlak voor de zaadeest door middel van een viaduct wordt gekruist door de in de jaren zestig aangelegde snelweg A1. Het te beschermen complex bestaat uit het HOOFDGEBOUW (complexonderdeel A) uit 1913 met de eigenlijke eestinstallatie en twee houten kegelschuren, waarvan de een uit 1913 en de ander uit 1926 stamt. Deze schuren waren bestemd voor de opslag van de dennenappels in afwachting van de eest. De zaadeest ligt met de nokas parallel aan de Wolweg. Links ervan staat een houten KEGELSCHUUR (complexonderdeel B) en achter de eest bevindt zich de tweede, grotere KEGELSCHUUR (complexonderdeel C). Rechts van het complex staat de ongeveer gelijktijdig met de eest gebouwde beheerderswoning die buiten de bescherming valt. Oorspronkelijk bevond zich achter de eest nog een klein proefstation voor het opkweken van de zaden, dat in de jaren dertig werd gesloten. Het hoofdgebouw en de schuren worden omgeven door hoge loofbomen.

Waardering

Complex RIJKSZADEEST uit 1913 naar ontwerp van houtvester HESSELINK.

-Van architectuurhistorische waarde en typologische waarde als gaaf en uniek voorbeeld van een zaadeestinrichting uit het begin van de twintigste eeuw. De eest valt op door de functionalistische opzet van de gebouwen en de sobere maar gaaf bewaarde hoofdvormen en interieuronderdelen die kenmerkend zijn voor een gebouw met een technische installatie in die tijd.

-Van stedenbouwkundige waarde als onderdeel van het historisch gegroeid landschap waar het vanwege de uiterlijke verschijningsvorm een beeldbepalende rol speelt. Het complex is vanwege de functie onlosmakelijk verbonden met de situering aan de rand van het bos. De complexonderdelen hebben onderling hoge ensemblewaarden.

-Van cultuurhistorische waarde als uniek voorbeeld van een Rijkszaadeest die zich bovendien nog vrijwel volledig in oorspronkelijke staat bevindt. De zaadeest speelt als instrument in de strijd tegen de ontbossing een kenmerkende rol in de geschiedenis van de Nederlandse bosbouw en in de landschappelijke geschiedenis van de Veluwe in het bijzonder. De eest is van groot belang vanwege de nog volledig aanwezige technische installatie, die verschillende voor die tijd revolutionaire elementen bezit.

Monumentnummer*: 523203

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 10 mei 2002
Kadaster deel/nr: 20383/18

Complexnummer

523202

Complexnaam

Rijszaadeest

*Woonplaats**

Stroe

*Gemeente**

Barneveld

*Provincie**

Gelderland

Locatiennaam

BY Wolweg 79, Stroe

Locatieomschrijving

*Kadastrale gemeente**

Garderen

*Sectie**

C

*Kad. object**

926

Appartement

Grondperceel

*Rijksmonumentomschrijving***

Omschrijving complexonderdeel A

De vrijstaande ZAADEEST is opgetrokken op een rechthoekig grondplan en telt een bouwlaag en een zolderverdieping onder een zadeldak. Tegen de achtergevel is in 1915 een platgedekte eenlaags aanbouw gezet. Het aan alle gevels uitstekende zadeldak is belegd met rode Tuile du Nordpannen en bezit twee gemetselde schoorstenen, waarvan er een oorspronkelijk hoger is geweest. Het dak bezit voorts donkergeschilderde windveren en wordt aan de voor- en achtergevel door korbelen gedragen. De enige jaren na de bouw witgesausde gevels bezitten een zwartgeschilderde plint en zijn opgemetseld in baksteen in kruisverband. De gevelopeningen hebben hardstenen onderdorpels en zijn aan de bovenzijde segmentvormig getoogd.

In het midden van de symmetrisch ingedeelde VOORGEVEL is een topgevel door het dakvlak heengetrokken. Hierin bevindt zich een laadluik en een takelinstallatie onder een aangekapt zadeldak belegd met rode Tuile du Nordpannen. Op de begane grond bevinden zich drie zestienruits ijzeren vensters.

In het midden van de RECHTER ZIJGEVEL bevindt zich op de begane grond een getoogd gecombineerd kozijn, waarin onder een driedelig bovenlicht een ingang met opgeklampte deur en aan weerszijden meerruits zijvensters. Op de zolderverdieping bevindt zich een negenruits ijzeren venster. In de gevel van de aanbouw is een twaalfruits ijzeren venster geplaatst.

De LINKER ZIJGEVEL bezit in het midden van de begane grond een ingang met een opgeklampte deur met smeedijzeren gehengen onder een drieruits bovenlicht. Ter weerszijden van de ingang zijn twee kleine thans

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

dichtgezette vierkante muuropeningen (waarschijnlijk t.b.v. de ventilatie) geplaatst en geheel links bevindt zich een twaalfruits ijzeren venster. Op de zolderverdieping bevindt zich een venster waarvan de indeling vernieuwd is. In de zijgevel van de aanbouw bevindt zich nog een negenruits venster.

De ACHTERGEVEL van de aanbouw bezit rechts een ingang met een opgeklampte deur onder een recht afgesloten meerruits bovenlicht. Links hiervan bevindt zich een meerruits rechtafgesloten venster. Geheel links in de gevel bevindt zich nog een kleiner, getoogd venster.

De indeling van het INTERIEUR is volledig bepaald door de 'productielijn' van het eestproces. Wat indeling en installatie betreft bevindt het interieur zich grotendeels in oorspronkelijke staat en het bevat vele waardevolle onderdelen zoals de oorspronkelijke deuren, luiken, plafonds en zowel gemetselde als houten binnenmuren en wanden. De installatie bestaat onder andere uit een ladenoven verwarmd door verwarmingsbuizen op de zolderverdieping. Voorts een trommelkamer en zaadkamer waar het zaad na de eest wordt verzameld en een aantal kleinere machines, die voor een deel uit de jaren vijftig stammen.

Waardering

ZAADEESTGEBOUW (complexonderdeel A) uit 1913.

-Van architectuurhistorische waarde als gaaf en goed voorbeeld van een zaadeestgebouw. Het gebouw valt op door de gave en eenvoudige hoofdvorm van een rechthoekig gebouw met zadeldak en brede voorgevel met topgevel. De functionalistische indeling van het gebouw is volledig bepaald door het eestproces.

-Van stedenbouwkundige waarde vanwege de ligging aan de rand van het bos aan de Wolweg. Het gebouw heeft ensemblewaarden met de andere complexonderdelen en is beeldbepalend aan de Wolweg.

- Van cultuurhistorische waarde vanwege de oorspronkelijke functie van het complex, als belangrijk document van de geschiedenis van de ontginning en de herbebossing van de Veluwe in de eerste helft van de twintigste eeuw. De rijkszaadeest heeft hoge cultuurhistorische waarde binnen de geschiedenis van de techniek vanwege de installatie met voor die tijd unieke onderdelen zoals het centraal verwarmingssysteem.

Hoofdcategorie

Boerderijen, molens en bedrijven

Subcategorie

Nijverheid

Functie

Eest

Monumentnummer*: 523204

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 10 mei 2002
Kadaster deel/nr: 20383/18

Complexnummer

523202

Complexnaam

Rijszaadeest

*Woonplaats**

Stroe

*Gemeente**

Barneveld

*Provincie**

Gelderland

Locatiennaam

BY Wolweg 79, Stroe

Locatieomschrijving

*Kadastrale gemeente**

Garderen

*Sectie**

C

*Kad. object**

926

Appartement

Grondperceel

*Rijksmonumentomschrijving***

Omschrijving onderdeel B Zwartgebeitste houten KEGELSCHUUR op rechthoekig grondplan. De schuur heeft een pseudobasilikale opbouw en bestaat uit twee zijbeuken met flauwe lessenaarsdaken en een hoger opgetrokken middenbeuk met een zeer flauw hellend zadeldak. De bedekking bestaat thans uit golfplaten. De gevels zijn voorzien van een beschieting met horizontale gerabatte delen, die aan de beide zijgevels beweegbare vleugels bezitten die ten behoeve van de luchtcirculatie kunnen worden opengezet. De VOORGEVEL is volledig symmetrisch opgezet en bezit in de middenbeuk een dubbele opgeklampte deur. In de LINKER GEVEL bevindt zich een enkele opgeklampte deur. De ACHTERGEVEL bezit voor de linker beuk een opgeklampte deur en een vierruits ijzeren venster, waarachter zich in het INTERIEUR een intern timmerhok bevindt. Voorts bevinden zich in de schuur ter weerszijden van de middengang een aantal 'droogkasten', bestaande uit een houten raamwerk met een aantal verlegbare schuinliggende roosters boven elkaar, waarop de dennenkegels bewaard worden.

Waardering

KEGELSCHUUR (complexonderdeel B) uit 1913.

-Van architectuurhistorische waarde als gaaf en goed voorbeeld van een opslagschuur voor dennenkegels, die opvalt door het toegepaste basilikale schema en de beweegbare zijwanden ten behoeve van de luchtcirculatie.

-Van stedenbouwkundige waarde als functioneel onderdeel van de Rijszaadeest. De schuur bezit ensemblewaarden met de andere complexonderdelen en is in samenhang hiermee beeldbepalend aan de Wolweg.

-Van cultuurhistorische waarde als onderdeel van de rijszaadeest die een grote rol speelt in de geschiedenis van de

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Nederlandse bosbouw.

Hoofdcategorie

Boerderijen, molens en bedrijven

Subcategorie

Industrie

Functie

Droogschuur

Monumentnummer*: 523205

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 10 mei 2002
Kadaster deel/nr: 20383/18

Complexnummer

523202

Complexnaam

Rijszaadeest

*Woonplaats**

Stroe

*Gemeente**

Barneveld

*Provincie**

Gelderland

Locatiennaam

BY Wolweg 79, Stroe

Locatieomschrijving

*Kadastrale gemeente**

Garderen

*Sectie**

C

*Kad. object**

926

Appartement

Grondperceel

*Rijksmonumentomschrijving***

Omschrijving onderdeel C

Van een zaadkelder voorziene, zwartgeschilderde houten KEGELSCHUUR uit 1926 op rechthoekig grondplan. De schuur heeft een pseudobasilikale opbouw en bestaat uit twee zijbeuken met flauwe lessenaarsdaken en een hoger opgetrokken middenbeuk met een zeer flauw hellend zadeldak. De schuur is iets groter dan de andere tot het complex behorende kegelschuur. De dakbedekking bestaat thans uit golfplaten en de afwatering vindt plaats via hanggoten. De gevels zijn voorzien van een beschieting met horizontaal gepotdekselde delen, die aan de beide zijgevels beweegbaar zijn en ten behoeve van de luchtcirculatie kunnen worden opengezet. De VOORGEVEL en de ACHTERGEVEL zijn volledig symmetrisch opgezet en bezitten in de middenbeuk grote, dubbele opgeklampte (diagonale planken) deuren. In de RECHTER ZIJGEVEL bevindt zich een opgeklampte toegangsdeur met bovenlicht. Het INTERIEUR van de schuur bezit aan weerszijden een zestal 'droogkasten' bestaande uit een houten raamwerk met een aantal verlegbare schuinliggende roosters boven elkaar, waarop de dennenkegels bewaard worden. De vloer van de schuur is bestraat met klinkers.

Waardering

KEGELSCHUUR (complexonderdeel C) uit 1926.

-Van architectuurhistorische waarde als gaaf en goed voorbeeld van een opslagschuur voor dennenkegels, die opvalt door het toegepaste basilikale schema en de beweegbare zijwanden ten behoeve van de luchtcirculatie tijdens de opslag.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

-Van stedenbouwkundige waarde als functioneel onderdeel van de Rijkszaadeest, de schuur bezit ensemblewaarden met de andere complexonderdelen en is in samenhang hiermee beeldbepalend aan de Wolweg.

-Van cultuurhistorische waarde als onderdeel van de rijkszaadeest die een grote rol speelt in de geschiedenis van de Nederlandse bosbouw.

Hoofdcategorie

Boerderijen, molens en bedrijven

Subcategorie

Industrie

Functie

Droogschuur